

5690

[2]

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΤΙΝΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΠΕΙΡΟΥΣ.

Ἵ π δ

Κ. ΠΑΠΠΑΔΟΥΚΑ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

ΤΥΠΟΙΣ «ΘΕΑΤΟΥ».

1869.

Πρὸς τοὺς ἀναγνώστας.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ὁ ἀναγνώστης ἴσως νομίσει, ὅτι ἐπιχειρῶ
να πραγματευθῶ καὶ ἀναπτύξω καθ' ὀλοκλήριαν φιλοσοφικῶς
τὸ προκειμενὸν θέμα· οὐχὶ τοῦτο· οὐδόλως προτίθεμαι να με-
τεωρισθῶ, ἀκολουθῶν τὸν θεῖον Πλάτωνα εἰς τὰ ἀνώτατα ὑ-
ψη ὅπου ἐκεῖνος ἀρέβη ἐπισκοπῶν τὸν ἀπέραντον ἄλλον Κό-
σμον, ἐρευνῶν καὶ ἀναλύων τὰ πάντα ἐν γένει καὶ τὰ καθέ-
καστα· οὔτε να πλανηθῶ εἰς τὸ χάος τῶν πολλῶν καὶ ποικί-
λων ἄλλων θεωριῶν.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, πολλοὶ ἀρχαῖοι καὶ νεοὶ
εἰργάσθησαν φιλόσοφοι, καὶ πολυάριθμα βιβλία ἐγράφησαν·
πολλὰ τὰ συστήματα· διάγοροι αἱ γνώμαι· αἱ μὲν ἀπέχουσαι
κατὰ πολὺ τῆς ἀληθείας, αἱ δὲ πλησιάζουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον
ἢ ἥττον εἰς αὐτήν.

Ἡ κυρία πρόθεσίς μου εἶναι τὸ να δώσω ιδέαν τιὰ ἐπὶ τοῦ
θέματος τούτου εἰς τοὺς ἀπειροὺς, καὶ να προτρέψω ἐνταῦθ',
τοὺς μὲν γονεῖς τοὺς μὴ εἰδῶτας, ἢ μὴ δυναμένους ἐκτιμῆσαι
τὴν ἀξίαν τῆς παιδείας, εἰς τὸ να ἐκπαιδεύουν καὶ τελειο-
ποιῶν ἀντὶ πάσης θυσίας τὰ τέκνα τῶν· διότι τοῦτο ὄχι μόνον
εἶναι ἀναγκαῖον διὰ τὰ ὑλικά τῶν σήμεροντα, ἀλλὰ καὶ διότι
ἢ μὴ ἐκτέλεσις του, ἀντιβαίνει εἰς τὸν φυσικὸν καὶ διαροητι-
κὸν τοῦ ἀνθρώπου ὄργανισμὸν· διὰ τοῦτο εἶναι ἡ μεγαλειτέρα
παράβασις τῆς θείας ἐντολῆς.

Ἄλλως τε διατί ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε τὸ λογικόν; διὰ να τὸ
ἀναπτύξωμεν καὶ τελειοποιήσωμεν ἐπ' ἀγαθῶ; ἢ να τὸ ἀφή-
σωμεν ὡς ἀδάμαντα ἀκατέργαστον κλειστὸν εἰς τὸ ταμεῖόν
μας; ἀλλὰ τότε διατί να τὸ ἔχωμεν, ἀφοῦ μένομεν προσηλω-
μένοι καὶ προσκολλημένοι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑλὴν; ὁ
περιορισμὸς αὐτὸς ἀρῆκει μόνον εἰς τ' ἄλογα ζῶα.

Τοὺς δὲ ὁμογενεῖς ἐν γένει να προτρέψω εἰς τὸ να προθυ-
μοποιῶνται καὶ συνεργῶν παρτοίοις τρόποις εἰς ὅλα ὅσα συν-
τείνουρ εἰς τὸ να ἐξαπλωθῶν τὰ φῶτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ
γενικῶς εἰς τὴν Ἀνατολήν· διότι ἐν τούτῳ ἐγκεῖται τὸ μέλλον,
τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἠθικῶς
καὶ πολιτικῶς· μὴν ἀδιαφορήσῃ καρεῖς· διότι καθὼς αἱ πέντε
αἰσθήσεις χρεωστοῦν να συνεργῶν πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ
σώματος, καθὼς τὰ μέλη μιᾶς οἰκογενείας χρεωστοῦν να συν-
εργῶν διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῆς· οὕτω καὶ τὰ ἄτομα ἐνὸς ἔ-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ.

Περὶ πνεύματος καὶ ὑλῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.
Ὁ ὀρισμὸς τῆς ἀρετῆς.
Περὶ τοῦ τίς ὁ ἀρμόδιος καὶ τίς ὁ ἀναρμόδιος τρόπος τῆς
διαροητικῆς καὶ σωματικῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδῶν.

θρους χρεωστούν τὰ φροντίζουσι καὶ συνεργούσιν ἕκαστος τὸ κατὰ δύναμιν εἰς πᾶν ὅ τι ἀναγκαιῆ πρὸς συντήρησιν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἔθνους.

Σήμερον πρὸ πάντων τοῦτο εἶναι τὸ κατεπεῖγον, ὁ φωτισμός, ἡ πρόοδος καὶ ἡ ἠθικοποίησις· ὁ αἰὼν εἶναι τῶν φώτων τὰ πολιτισμένα ἔθνη προσδεύουσι γιγατιαίως· καὶ αὐτὰ τὰ βάρβαρα ἤρχησαν τὰ ἐξυπνοῦν καὶ τὰ ἐννοοῦν τὴν ἀξίαν τῆς παιδείας, καὶ τὰ ἐπιθυμοῦν τὰ φωτισθῶν· τὸ δὲ ἔθνος ἡμῶν τοῦ ὁποίου οἱ προπάτορες ὡς Ἡλῖος ἠκτινοβόλησαν καὶ ἐφώτισαν τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Δύσιν, ὄχι μόνον εἶναι ἀσυγχώρητον τὸ τὰ ἀργοπατῆ, ἀλλ' εἶναι καὶ ἐναντίον τῶν συμφερόντων του· διότι ἐκ τούτου καὶ τὸ μέλλον του ἐπιρρέάζεται, ἐνῶ ὁ πολιτισμός καὶ τὰ φῶτα εἶναι ἐν τῇ φύσει του.

Ταύτας τὰς ιδέας αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουσι ἀναμφιβόλως εἰς πολλοὺς, ἐπιθυμῶν τὰ κάμω γενικωτέρας ἤτοι καὶ εἰς τοὺς μὴ λαβόντας ἀνωτέραν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ὅπως εὐκολώτερον ἐννοήσουσι καὶ συντρέξουσι εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς πατρίδος, δὲν ἐθεώρησα ἀποσκοποῦν τὸ τὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὸ περὶ πνεύματος καὶ ὕλης ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου θέμα, ἀνευ μακρῶν καὶ ποικίλων θεωριῶν καὶ πολυπλόκου ἀναπτύξεως· γνωρίζων ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιδέχεται πολὺ μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν· ἀλλὰ τότε δὲν ἤθελε γίνεσθαι καταληπτὸν εἰς τοὺς ἀπείρους, ἐνῶ ἐγὼ δι' αὐτοὺς καὶ μόνους ἔγραψα· διὰ τοῦτο ἐπεριόρισα τὸ θέμα εἰς τὴν θετικωτέραν καὶ ἀπλουστερὰν βαθμίδα εἰς τὰ κυριώτερα καὶ καταληπτὰ· παρακαλῶ δὲ τοὺς σοφωτέρους μου τὰ πρίξουσι τὰ τελειότερα, καὶ οὕτω τὰ συντελέσωμεν ὅλοι, ἕκαστος τὸ κατὰ δύναμιν, πρὸς τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ ἔθνους.

Ἀλλὰ τὰ γράφουσι ὄχι μόνον κατ' ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν ὅπως ἀπαιτεῖται πρὸς διδασκαλίαν τῶν μαθητευόντων εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ Πανεπιστήμια, οἵτινες ἐξερχόμενοι περιορίζονται εἰς τὰ προσωπικά των συμφέροντα, ἀλλὰ τὰ στρέφουσι τὸν κάλαμον καὶ πρὸς τὸ πλῆθος κατὰ μέθοδον καὶ ὕψος καταληπτὸν εἰς αὐτὸ, ὥστε τὰ τοῦ διδῆ γνώσεις καὶ τὰ τὸ φωτίζει διότι τὸ πλῆθος εἶναι τὸ ἔθνος.

Αἱ Ἀθηναὶ ὑψώθησαν εἰς τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ ὅταν ἡ φιλοσοφία κατέβη καὶ ἐπεριπάτησε κάτω διδάσκουσα καὶ φωτίζουσα τὸ πλῆθος.

Ὁ Συγγραφεύς.

ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΥΛΗΣ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

Ὅρισας οὕτω τὸ θέμα λέγω·

Αον. ὅτι, ὁ ἄνθρωπος σύγκειται ἐκ πνεύματος καὶ ὕλης ἤτοι ψυχῆς καὶ σώματος.

Βον. ὅτι, ἐν τῷ ὕλικῳ αὐτῷ καὶ φθαρτῷ σώματι, ὁ Θεὸς δι' ἀνεξερευνήτους αὐτοῦ σκοποὺς, ἐνέπνευσε συγχρόνως αὐτὴν τὴν αὔλον, ἀρχέτυπον, οὐσίαν ἀόρατον καὶ ἀκατάληπτον εἰς ἡμᾶς, ὡς ἀκατάληπτος εἶναι καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία.

Γον. ὅτι, διὰ τῆς αὔλου αὐτῆς οὐσίας, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζομεν ψυχὴν, τὸ σῶμα ζωογονεῖται, κινεῖται καὶ ἐνεργεῖ κατὰ τὴν βούλησιν αὐτῆς.

Δον. ὅτι ὁ Δημιουργὸς, συνενώσας αὐτὰ τὰ δύο, διάφορα κατὰ τὴν οὐσίαν ὄντα, τὸ μὲν ὕλικόν, τὸ δὲ, αὔλον, (τὴν ὁποῖαν συνένωνον μόνον αὐτὸς διὰ τῆς ἀπείρου αὐτοῦ δυνάμεως ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ) ὡς δύο συνεταίρους, ἐρρόντισεν ἐν ταύτῳ νὰ ἦναι ἐφοδιασμένα καὶ μετὰ ταῦτα προσόντα, ὡς ἀμοιβαίως συμβοηθούμενα καὶ βαθμηδὸν ἀπυσσόμενα τῶν ἐιοποιουμένων τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, νὰ ἐνεργῶσιν ἐπ' ἀγαθῷ, διὰ νὰ φθάσῃ τοιοιτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν προορισμὸν του.

Εον. ὅτι, διεσκεύασεν ὁ Θεὸς τὸ σῶμα μετὰ τοιαύτην ἀπειρήσοφον πολυτεχνίαν, ὥστε διὰ τῶν πέντε αὐτοῦ αἰσθητηρίων, ἤτοι τῆς ὀράσεως, τῆς γεύσεως τῆς ὀσφρήσεως, τῆς ἀκοῆς, καὶ τῆς ἀφῆς, νὰ μεταδιβάζωνται εἰς τὴν ψυχὴν αἱ ἐξωθεν ἐντυπώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὴ σχηματίζουσα τὰς ιδέας, νὰ τὰς ἐφαρμόζῃ κατ' ἀρέσκειαν εἰς τὰ ἐκτὸς ἑαυτῆς· ἀνταποκρινομένη οὕτω διὰ τῶν αἰσθητηρίων μετὰ τὸν φυσικὸν Κόσμον.

ΣΤον. ὅτι ἡ ψυχὴ ὡς αὔλος οὐσία καὶ διὰ τοῦτο πρῶτως ὑπάρχουσα καὶ μετέχουσα Θεῖα χάριτος καὶ κατὰ συνέπειαν ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ πολλὰς θαυμασίας δυνάμεις ἐρε-

ρεν αὐτὰς ὡς προῖκα εἰς τὴν συνένωσίν τῆς μετὰ τοῦ ὕλικου σώματος.

Ζον. ὅτι ἡ πρωτίστη καὶ κυριωτέρα δύναμις τῆς ψυχῆς εἶναι,

«Ο Νοῦς· δύναμις ἡ περιλαμβάνουσα ὅλας τὰς διανοητὰς καὶ λογικὰς δυνάμεις· εἶναι τὸ σύνολον τοῦ διανοητικοῦ συστήματος, εἶναι τὸ κέντρον, εἶναι τὸ λογικὸν συμβούλιον ἐν ᾧ ἔρχονται καὶ συνεργοῦν ὅλαι αἱ διανοητικαὶ καὶ λογικαὶ δυνάμεις, ἐκάστη κατὰ τὴν ιδιότητα καὶ ἔκτασιν τῆς ἐνεργείας τῆς.

Τὸ Πνεῦμα· χωριστὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἣτις ἐφίπταται μετέτοιμότητα καὶ ταχύτητα, ἐφ' ὅλων τῶν ἀντικειμένων, τὰ συλλαμβάνει, τὰ συναρμολογεῖ ἐν τάξει, ἀλλὰ αἱ πράξεις αὐτῆς, δὲν φέρουν πάντοτε ὀρθὸν ἀποτέλεσμα, ἀνευ τῆς συνεργείας τοῦ λογικοῦ συμβουλίου.

«Ἡ Ἀντίληψις, εἶναι ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς ἡ παρρησιάζουσα εἰς τὸν νοῦν νὰ ἀντικείμενα, τὰς οὐσίας, τὰς ἐντυπώσεις τῶν ποιότητων καὶ ιδιοτήτων αὐτῶν.

«Ἡ Σκέψις εἶναι ἡ δύναμις διὰ τῆς ὁποίας ὁ Νοῦς συλλογίζεται, ἐρευνᾷ, ἐφευρίσκει, ἐκτείνει, συντέμνει, ἀναλύει, συνθέτει, τροποποιεῖ, κτλ. τὰς οὐσίας, τὰς ποιότητας, τὰς ιδιότητας, κτλ. τῶν πραγμάτων καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν.

«Ἡ Κρίσις· ἡ δύναμις διὰ τῆς ὁποίας ὁ Νοῦς, συγκρίνει, παραβάλλει, σταθμίζει τὰς ιδέας καὶ τὰς ποιότητας καὶ τὰς ιδιότητας κτλ. ἐπὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων, πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀληθείας.

«Ὁ Λόγος· ἡ δύναμις διὰ τῆς ὁποίας ὁ Νοῦς πράττει τὴν ὀρθότητα τῆς σκέψεως, τῆς κρίσεως, τῶν ιδεῶν, ἐπὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων· αὐτὸς εἶναι ὁ ὀρθὸς λόγος, ἦτοι ἡ ἀλήθεια.

«Ἡ Μνήμη· δύναμις τῆς ψυχῆς, ἣτις οὐδὲν ἄλλο ἀφ' ἑαυτῆς δύναται, ἢ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς γραμματεὺς τοῦ λογικοῦ Συμβουλίου, εἰς τὸ διατηρεῖν ὡς ζώσας διαρκῶς ἐν ἑαυτῇ τὰς ἐντυπώσεις, τὰ αἰσθήματα, τὰ γεγονότα κτλ. τοῦ παρελθόντος πρὸς χρησιμοποίησιν αὐτῶν εἰς τὸ παρὸν ἢ εἰς τὸ μέλλον· αὐτὴ ἡ δύναμις εἶναι κοινὴ καὶ εἰς τὰ

ἄλογα ζῶα, ἀτελεστέρα ὁμῶς, καὶ πολὺ περιωρισμένη εἰς αὐτά.

Φαντασία, θέλησις καὶ ἄλλαι τοιαῦται εἶναι δυνάμεις τῆς ψυχῆς τυχλαὶ καὶ ἄλογοι· χρῆζουσαι δὲ χαλινώσεως καὶ διευθύνσεως ἐκ μέρους τοῦ λογικοῦ συμβουλίου, ἵνα αἱ ὀρμητικαὶ καὶ ἀκατάσχετοι αὐτῶν ἐνεργεῖαι, φέρουν ἀντὶ κακοῦ, ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα.

Ἦον. ὅτι τὸ σύνολον τοῦ διανοητικοῦ λογικοῦ συστήματος τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τὸ μέγα αὐτοῦ προσόν, τὸ διακρίνον κυρίως αὐτὸν ἀπὸ τ' ἄλογα ζῶα, τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο προτέρημα ἔχουν ἢ πνεῦμα ζωτικόν, καὶ αἰσθητικότητα ἥτοι μικράν τινα δόσιν ἐνστίκτου καὶ περιωρισμένης νοημοσύνης, ὅση ἀπαιτεῖται μόνον διὰ τὴν ἐκὺτῶν σδντήρησιν, ἀνευ λογικοῦ ἀνευ σκέψεως, οὔτε κρίσεως προορισμένα νὰ μένουν πάντοτε εἰς τὴν στασιμότητα.

Θ'ον. ὅτι, αἱ ἐξοχοὶ αὐταὶ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἐν ὅσῳ μένουν ἀπλῶς δυνάμεις, ἀτελῶς ἢ κατ' ἐλάχιστον ἐπενεργῶν διὰ τοῦ Σώματος εἰς τὸν φυσικὸν αὐτὸν Κόσμον, ἀνευ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν.

Ἄρα ἐκ τῆς ἄνω ἐκθέσεως ἐξάγεται, α. ὅτι ὁ ἄθρωπος ὡς ἐκ τῆς διαπλάσεως τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ του, καὶ τῶν ἐξόχων διανοητικῶν δυνάμεων μετὰ τὰς ὁποίας ἐπροικίσθη, εἶναι προωρισμένος δι' ἄλλην ἀποστολὴν ἀπείρως ἀνωτέραν καὶ διαφορετικὴν παρὰ τὴν τῶν ἀλόγων ζώων, καὶ ἀναλόγως ἔχει κατὰ συνέπειαν πολὺ μεγάλας ὑποχρεώσεις νὰ ἐκτελέσῃ.

β'. ὅτι χρεωστεῖ πρὸ πάντων ν' ἀναπτύσῃ, καὶ τελειοποιῇ, τὰς ιδιότητας τῶν ἐξόχων αὐτοῦ δυνάμεων· ἐπειδὴ ἢ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις αὐτῶν ὄχι μόνον τὸν βοηθεῖ εἰς τὰ ὕλικά του συμφέροντα, ἀλλ' ἐπειδὴ καταλήγει εἰς τὴν εὔρεσιν τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ βᾶσις τῆς ἰρετῆς, ἔπεται ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου, δύναται νὰ γείνη δίκαιος, ἀγαθός, ἐνάρετος, καὶ δι' αὐτῆς τῆς μορφώσεώς του, νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ ψυχὴ ἐνεδύθη τὸ σῶμα καὶ ἔγεινεν αὐτὰς ὁ θυμᾶσιος συνδυασμός.

SISMANOGLIO
MEGARO

Ἄλλ' ὡς ν' ἀκούω τινὰ λέγοντα· ποία ἢ ἀπέδειξίς τῶν ἄνω ὀρισμῶν καὶ διατί τάχα, καὶ πῶθεν δῆλον, ὅτι τὸ σῶμα μόνον· καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ, δὲν κινεῖται, δὲν ἐνεργεῖ τὰ πάντα ἄνευ τῆς συνεργείας ἄλλης δυνάμεως; καὶ ποία ἢ ἀπέδειξίς τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς τῆς ἀόλου καὶ ἀοράτου οὐσίας, ἣτις ἐξ αὐτῆς τῆς ὀνομασίας τῆς «οὐσίας, ἀόλου, ἀοράτου μηδενίζεται; σὺν, πλὴν, μηδέν».

Διὰ ν' ἀπαντήσω εἰς αὐτὰς τὰς ἀπορίας· δὲν θέλω καταφύγει ὅλως διόλου εἰς φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ γνώμας διαφόρους, ὅπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ ὑπεσχέθη, ἀλλὰ διὰ νὰ ὁμιλήσω σαφέστερον καὶ ἐπὶ τὸ θετικώτερον θὰ βαδίσω κυρίως καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ νοός μου, λέγω λοιπὸν ὅτι,

Τὸ Σῶμα εἶναι ὄγκος ὕλης, καὶ πᾶσα ὕλη ἀφ' ὅσας βλέπομεν οὔτε κινεῖται, οὔτε ἐνεργεῖ ἀφ' ἑαυτῆς ἄνευ τινός τοῦ κινουῦντος· τὰ ἐλαφρὰ σώματα τὰ κινεῖ ὁ ἄνεμος· τὰ βαρέα ἢ ἀνθρώπινος ἐνέργεια· ἄλλα μεγαλειότερα κινουῦνται ἀπὸ τὰ ἠφαιστεια, τὰ ἀτμόπλοιοι τὸ κινεῖ ὁ ἀτμός κτλ. εἰς ὁποίαν δῆποτε τάξιν λοιπὸν ἐξ αὐτῶν θέσωμεν τὸ ἀνθρώπινον σῶμα θέλει ἀναζητηθῆ μία ἄλλη δύναμις ὡς αἰτία τῆς κινήσεως.

Εἰς οὐδεμίαν ταύτων· λέγει ὁ ἀντιτείνων· ἀλλὰ τὸ θεωρῶ ὡς ἓνα τεχνικὸν ὀργανισμὸν τῆς φύσεως, ὡς ἐντεχνον μηχανήν, ὡς ἐν μουσικὸν ὄργανον ἐντελεστάτης καλλιτεχνίας, μὲ τοιαύτην διασκευὴν, ὥστε αὐτὸ καθ' ἑαυτῶ νὰ κινεῖται καὶ νὰ ἐνεργῆ, καὶ ὁπότε βλαφθῆ καιρίως ὁ ὀργανισμὸς του, νὰ παύη τοῦ νὰ ἐνεργῆ καὶ τότε ἀποθνήσκει.

* Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν· ὁ ὕλικός αὐτός ὀργανισμὸς, ἢ μηχανή, τὸ ἀριστοτεχνικὸν ὄργανον, ἅμα κατασκευασθὲν ἀπὸ ἓνα τοιοῦτον ἀριστοτέχνην, τὴν φύσιν, πρέπει νὰ ἔχη παρ' αὐτῆς ἀμέσως ὀρισμένας τὰς ἐνεργείας του· πάντοτε τὰς αὐτὰς ἀμεταβλήτους· ὡς βλέπομεν, ὅλα τὰ ἔργα τῆς φύσεως· τὸν ἥλιον, τοὺς πλανῆτας, τοὺς ἀστέρας, τὸ ὕδωρ κτλ. ὅλα ἔχουν ὀρισμένην δύναμιν καὶ ἐνέργειαν χωρὶς ποσῶς νὰ μεταβάλληται οὔτε ποσῶς νὰ παρεκτρέπηται ἀπὸ τοὺς ὀρισμένους νόμους καὶ καὶ ὀνας τῆς φύσεως.

* Ἄρα καὶ τὸ ὄργανον αὐτὸ τὸ σῶμα, ὡς ὕλη δὲν δύνα-

ται ἢ καὶ αὐτὸ νὰ ὑπόκηται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους ὡς μουσικὸν ὄργανον νὰ παίζη πάντοτε τοὺς αὐτοὺς ἤχους καὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς βαθμοὺς τῆς φωνῆς· ὡς μηχανὴ δὲ ὡς τεχνικὸν αὐτόματον, νὰ κινῆται καθ' ὀρισμένους καιροὺς καὶ κατὰ προσδιορισμένας ἐνεργείας καὶ πάντοτε τὰς αὐτὰς κατ' ἐπανάληψιν, καὶ εἰς ὀρισμένας ἐκτάσεις.

Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχει εἰς τὸν ἄνθρωπον· εἰς αὐτὸν φαίνονται ὑπάρχουσαι δυνάμεις μεγάλαι πολυειδεῖς· ἀορίστοῦ ἐνεργείας· ὑπερφυσικαί, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος πράττει ἔργα, ὅχι πλέον περιορισμένα καὶ ἀμετάβλητα, ὡς τοῦ φυσικοῦ ὄργανου, ἀλλ' ἔργα ἀορίστου χρόνου, ἀορίστου ἐκτάσεως καὶ ἔχων τὴν δύναμιν πολυτρόπως καὶ ποικίλως ἐπ' ἀπειρον νὰ τὰ μεταβάλλῃ.

Οὕτω φερ' εἶπειν, ἐγὼ λέγω εἰς τὸ σῶμα· εἶσαι ὁ ὑπουργός μου· εἶσαι ὁ ὑπηρέτης μου· σὲ διατάσσω ἐδῶ νὰ ἐνεργήσῃς ταῦτα, ἢ ἐκεῖνα ἢ ἄλλα, καὶ πάλιν ἄλλα αὔριον, καὶ ἄλλα μεθαύριον, καὶ καθεξῆς· κάθησε εἰς τὸ γραφεῖον λάβε τὸν κάλαμον ὕψωσε τὴν χεῖρα καὶ γράφε· ἀνυστάζῃς μὴ κοιμηθῆς· ἀνπεινάς μὴ φάγῃς μέχρις οὔτε τελειώσῃς τὴν θέλησίν μου.

Σὲ διορίζω λοιπὸν γράψε εἰς τὴν Κίνα, ἢ τὴν Ἰαπωνίαν, ἢ τὴν Ἀμερικὴν νὰ ἐκτελεσθῇ τοῦτο, ἢ τὸ ἄλλο ὅπως τὸ θέλω· οἱ ἀνταποκριταὶ δὲν τὰ ἐξετέλεσαν κατὰ γράμμα· ἔναξον αὐτοὺς εἰς τὰ δικαστήρια· αὔριον ἀλλάζω γνώμην σὲ λέγω πράξε ἄλλα, καὶ ἄλλα, καὶ πάλιν ἄλλα, καὶ ἄλλα διαφορετικὰ ἐπ' ἀπειρον· μὲ ὕβρισαν· μὲ προσέβαλον, λάβε τὸ ξίφος καὶ πήγαινε νὰ μ' ἐκδικήσῃς· φόνευσε τὸν ἐχθρόν μου ἢ νὰ φονευθῆς.

Τρεχω μὲ βίαν νὰ φθάσω εἰς ἓν μακρυνὸν μέρος διὰ τινὰ σκοπὸν, ἀλλὰ εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ δρόμου τὸ σῶμά μου κεκοπιακὸς σταματᾷ· θέλει νὰ καθῆσθαι, ἀχ, λέγω· θέλω νὰ φθάσω ἐκεῖ ἀλλὰ τὸ σῶμά μου ἀπέκαμε· ποῖος τὸ λέγει; ἐγὼ ἢ ψυχὴ, διὰ τὸ σῶμά της· ἄρα ἄλλο εἶναι ἢ ψυχὴ καὶ ἄλλο τὸ σῶμα·

* Ἀπέναντι λοιπὸν τοιαύτης καὶ τοσαύτης ἐκτεταμένης ἀπειροειδοῦς καὶ ἀδιακόπως μεταβαλλομένης ἀορίστου ἐ-

νεργείας, ποῦ μένει πλέον ἢ ὠρισμένη, ἀμετάβλητος καὶ μικροῦ κύκλου ἐνέργεια μιᾶς ὑλικῆς μηχανῆς, ἐνὸς τεχνιτοῦ αὐτομάτου ἢ ὀργάνου; ἢ τοιαύτη ἰδέα εἶναι χίμαιρα καὶ καταστρέφεται ἐξ ὀλοκλήρου ἀφ' ἑαυτῆς.

Αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ ἐπραξα ἢ πράττω ἐγώ· τὰ ἀποδεικνύω ἐγώ· αὐτὸ δὲ τὸ ἀφηρημένον ἐγώ εἶναι ἢ ψυχὴ· ἄρα ἢ ψυχὴ ὑπάρχει· αὐτὴ δὲ εἶναι ἐκείνη ἣτις κινεῖ εἰς ἐνέργειαν τὸ σῶμα.

Καί τοι δὲ πραγματικῶς τὴν ψυχὴν δὲν τὴν βλέπομεν, οὔτε δυνάμεθα νὰ τὴν ψηλαφίσωμεν, εὐρίσκομεν ὅμως τὴν ὑπαρξίν της ἀναντιρρήτου, ἀπὸ τὰς καταπληκτικὰς ἐνεργείας της· καὶ ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ τὴν εἶδωμεν, οὔτε νὰ τὴν ψηλαφίσωμεν, ἄρα εἶναι ἄυλος καὶ ἀράτος· καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη οὔσα, πάλιν ὅμως ὑπάρχει ὡς τὸ ἀπέδειξα· ἄρα δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ «σὺν, πλήν, μηδέν»· εἶναι οὐσία ἄυλος, ἀήκουστα εἰς ἄλλον Κόσμον, θεοσίως ἄυλον, ὑποκειμένη εἰς ἄλλους διαφορετικούς νόμους.

Αὐτὴ μόνον ἢ ἀποδειχθεῖσα ἀλήθεια τῆς ὑπάρξεως τῆς αὐλου καὶ ἀοράτου ψυχῆς ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν ἄλλου μεγάλου καὶ αὐλου Κόσμου, ἐκ τοῦ ὁποίου αὐτὴ προέρχεται, ὁ ὁποῖος Κόσμος κυβερνᾶται μὲ νόμους ἄλλους ἀπειρῶς ἰσχυροτέρους καὶ διαφορετικούς παρὰ τοὺς ἐδῶ τοῦ φυσικοῦ Κόσμου, ὥστε νὰ δύνανται νὰ κίμνουν ὑπὲρ τὰ ἄλλα τὰ ὁποῖα μόνον ἢ παντοδυναμία ἐνὸς ὄντος ὑπερφυσικοῦ δύναται νὰ ἐκτελεῖ τοιαῦτα τεράστια ἔργα· αὐτὸ δὲ τὸ ὄν ὀνομάζομεν Θεόν.

Ἐκ τῶν ἀνω εἰρημένων ἐξάγω τὴν ἐπομένην ἀλήθειαν ὅτι τὸ μὲν σῶμα ὡς ὕλη φθιρτὴ ἀποθνήσκει, ἢ δὲ ψυχὴ ὡς οὐσία ἄυλος καὶ κατὰ συνέπειαν μὴ ὑποκειμένη εἰς φθορὰν εἶναι ἀθάνατος.

Ἄλλο) ἐξετάζων τοὺς νόμους τῆς φύσεως καθ' ὅσον ἀναφέρονται ἐπὶ τῶν ζώων, εὐρίσκω ὅτι παρεκτός τοῦ ἀνθρώπου ὅλα τ' ἄλλα ζῶα γεννῶνται μὲ τὴν προσδιορισμένην εἰς αὐτὰ τελειότητα, κατὰ τε τὸν φυσικὸν αὐτῶν ὀργανισμόν καὶ προσέτι κατὰ τὴν ἐνστικτὸν εἰς αὐτὰ αἰσθητικότητα καὶ νοημοσύνην, χωρὶς ποσῶς πλέον νὰ μεταβάλλωνται, οἷο

τὸ ἀρνίον, ὁ ἵππος, ὁ λέων κτλ. ἅμα γεννηθῶν εἶναι τέλεια εἰς τὴν φύσιν των· περιπατοῦν, βόσκονται, τρώγουν, φωνάζουν τὴν μονότονον καὶ διὰ πάντα ἀμετάβλητον φωνὴν των· αὐξάνει μόνον τὸ σῶμα των μέχρι τινός· ἢ δὲ αἰσθητικότης καὶ μικρὰ ἐνστικτος νοημοσύνη των, περιορισμένη μόνον εἰς ὅσην ἀπαιτεῖται διὰ τὴν συντήρησίν των, μένει πάντοτε ἢ αὐτῆ, ἀμετάβλητος, χωρὶς δυνάμιν μεταβολῆς μέχρι τῆς τελείας καταστροφῆς των· τὰ δὲ ἔργα των εἶναι παθητικὰ μηχανικὰ καὶ ἀμετάβλητα.

Ἄρα ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τούτου Κόσμου προέρχονται εἰς αὐτὸν διαιτῶνται μέχρι τινός· καὶ εἰς αὐτὸν καταστρέφονται καὶ συγχωνεύονται ἐξ ὀλοκλήρου.

Τοῦ δὲ ἀνθρώπου μόνου ἢ φύσις εἶναι πάντη διάφορος· αὐτὸς γεννᾶται καθ' ὀλοκληρίαν ἀδύνατος· οὔτε νὰ ἀμιλήσῃ οὔτε νὰ περιπατήσῃ, οὔτε νὰ συντηρηθῇ ἐξ ἑαυτοῦ δύναται, οὔτε νὰ ἐννοήτῃ κἄν ποῦ εὐρίσκεται, καὶ ποῖα τὰ πρὸς τὴν συντηρήσιν του μέσα· αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς, καὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἔργον μόνης τῆς ὑλικῆς φύσεως, διότι τότε ἔπρεπε νὰ γεννηθῆ τέλειον ὡς τ' ἄλογα ζῶα, ἄρα δὲν εἶναι προσδιορισμένος ἀποκλειστικῶς διὰ πάντα κάτοικος αὐτοῦ τοῦ πλανήτου· ἀλλ' ἔρχεται ἀλλαχόθεν· διὰ τοῦτο ἢ φύσις θεωροῦσα αὐτὸν ὡς ξένον αὐτῆς, καὶ μέλλοντα νὰ φύγῃ πάλιν ἐκεῖ ἀφ' ὅπου ἦλθε, δὲν ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ τὸν παράξῃ τέλειον ὡς τ' ἄλλα· τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ἀποκλειστικῶς ἰδικά της τέκνα ὡς μέλλοντα νὰ συγχωνευθῶν μετ' αὐτῆς· φέρεται λοιπὸν ὡς μητριὰ ἢ ὡς ξενόδοχος πρὸς αὐτόν· ἀλλὰ πόθεν ἔρχεται καὶ διατί; ἀπὸ τὰ ἐπόμενα βλέπομεν τὸ ἐν οἴσει.

Βλέπομεν εἰς αὐτὸν τὸν ἀνθρώπον, βαθμηδὸν ἀναπτυσσόμενου τοῦ σώματός του, ν' ἀναφαίνωνται δυνάμεις ἠθικαὶ καὶ διανοητικαὶ, τεράστια, ὑπερφυσικαὶ, καταπληκτικαὶ, ἀπειρῶς ἀνώτεροι παρὰ τὰς τῶν ἀλόγων ζώων, αἱ ὁποῖαι ὅσαν ἀναπτύσσονται, τόσον φανερόνουν τὸ μεγαλεῖόν των, καὶ τὴν ἀξίαν των. Ἐνὶ λόγῳ βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει ἐν αὐτῶ τῶ μικρῶ, καὶ ἀδυνάτῳ σώματι, ἄλλος διαδόχος ἀράτος, μὲ πολλὰ προσόντα, μὴ ἀναλογοῦντα, καὶ κατὰ συνέπειαν

μη ἀνήκοντα εἰς τὸν ὑλικὸν αὐτὸν Κόσμον· ἄρα φαίνεται ὅτι ἔρχεται ἀπὸ ἄλλου Κόσμου ἀνώτερον, ἄυλον, ἀόρατον· αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἔσοχον διαβάτην ὀνομάσαμεν ψυχὴν· ἰδοὺ πόθεν ἔρχεται· τὸ δὲ διατί; θὰ τὸ εἶδωμεν ἔτι κατωτέρω.

Αὕτη ἡ ψυχὴ, καθ' ὅσον ἀναπτύσσονται καὶ τελειοποιοῦνται αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις τῆς, τόσον ἰσχυροτέρα γίνεται· δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ ζωογονῇ, καὶ κινῆ αὐτὸ τὸ ὑλικὸν σῶμα· ζητεῖ νὰ ἐκτείνῃ τὰς δυνάμεις, τὰς ἐνεργείας τῆς ἐπ' ἄπειρον· ζητεῖ νὰ βασιλεύσῃ, καὶ βασιλεύει πραγματικῶς ἐπ' αὐτῆς τῆς φύσεως· τὴν καταπατεῖ παντοιοτρόπως, ὡς νὰ θέλῃ νὰ τὴν τιμωρήσῃ διὰ τὴν φειδωλίαν τῆς· κατεξουσιάζει ὅλα τὰ ἔργα τῆς· τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ, τὰ ὄρυκτὰ, τὴν γῆν αὐτὴν τὴν κατατροπᾶ, μεταβάλλει ὅπου δύναται τὸ σχῆμά τῆς, ἐφευρίσκει τέχνas, ἐπιστήμας, σταθμίζει τὰ βάρη, μετρᾶ τὰς ἐκτάσεις, σχηματίζει νόμους, πολιτεύματα, ἐρευνᾶ τὴν φύσιν τῶν σωματικῶν πάντων τῶν περὶ αὐτὴν, ἀναλύουσα, συνθέτουσα, σχηματίζουσα ἰδέας, λέγει εἰς τὴν φύσιν· θέλω νὰ σ' ἐξουσιάσω κατὰ πάντα ἂν δυνηθῶ· θὰ καταπατήσω, θὰ μεταβάλω καθ' ὅσον δυνηθῶ καὶ αὐτοὺς τοὺς νόμους καὶ κανόνας σου· Ἐφευρίσκει μέσα, ἀναλύει, συνθέτει, μεταβάλλει τὰς φυσικὰς οὐσίας εἰς ἄλλας τεχνιτάς, τὰ ὄρυκτὰ, τὰ φυτὰ διαφοροτρόπως.

Ἡ φύσις ἔχει ὅρια διὰ τὴν διαμονὴν ἐκάστου ζώου, δι' ἄλλα τὴν ξηρὰν· δι' ἄλλα τὴν θάλασσαν, ἡ ψυχὴ καταφρονεῖ τοὺς κανόνας τῆς· ἐφευρίσκει τὰ πλοῖα, τὰ ἀτμόπλοια, διαπερᾶ τὰς θαλάσσας ἀπὸ περάτων ἕως περάτων· ἐφευρίσκει σιδηροδρόμους, συντέμνει τὰ διαστήματα· ἐφευρίσκει τηλεγράφους καὶ μεταβιβάζει μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα τὰς ἰδέας τῆς, ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο ἡμισφαίαιον· Ἡ φύσις λοιπὸν εὗρηκε τὸν τύραννόν τῆς τὸν ὅποιον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τόσον ἐπεριφρόνησε καὶ ἠμέλησε. Τὰ πλείστα τοῦ ἐδῶ πλανήτου ἀνερευνήσασα καὶ κατεξουσιάσασα ἡ ψυχὴ δὲν περιορίζεται· δὲν εὐχαριστεῖται· ἀρίπταται εἰς τ' ἄνω· ἐξετάζει τοὺς ἀστέρας, τοὺς πλανήτας· κατασκευάζει ἀεροπλοῖα· πετᾶ εἰς τὰ ὕψη· ζητεῖ νὰ ἐρευνήσῃ πάντα

τὰ ὄρατὰ καὶ ἀόρατὰ· ἀδιακόπως ἐργαζομένη· οὐδέποτε περιοριζομένη· οὐδέποτε εὐχαριστομένη· δεικνύουσα ἀδιακόπως, ὅτι δὲν τὴν χωρεῖ ἡ στενὴ καὶ πενιχρὰ αὐτῆ κατοικία τῆς, τὸ σῶμα, τὸ ὅποιον θεωρεῖ ὡς φυλακὴν, διὰ τοῦτο καὶ εἰς πολλὰς περιστάσεις τὸ καταφρονεῖ· τοῦ λέγει καταστρέψου καὶ ρίψου κατὰ προσώπου τῆς φύσεως· τρέχει ἀενάως εἰς τὰ πρόσω, ζητοῦσα τὰ ἀνώτερα, τὰ μέγιστα, τὰ ἀδύνατα, ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτὸν Κόσμον, τὸν ὅποιον αὐτὸν κόσμον, θεωρεῖ ὡς κυρίως τὸν θάνατον, τὸν δὲ ἄλλον ἄυλον Κόσμον τὸν ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν, θεωρεῖ ὡς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν· «τὸ μὲν ζῆν ἐστὶ καταθνεῖν τὸ δὲ καταθνεῖν ἐστὶ ζῆν»· (Εὐριπίδης)· καὶ αὕτη ἑτέρα ἀπόδειξις ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄνω ῥηθεῖσαι μεγάλαι καὶ πολυειδεῖς ἐργεῖαι, προέρχονται ὅχι ἀπὸ τὸ ὑλικὸν αὐτὸ σῶμα, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ σῶμα χρησιμεύει μόνον ὡς μηχανὴ εἰς τὰς ἐν τῷ Κόσμῳ ἐνεργείας τῆς· ἄρα ἡ ψυχὴ, αὐτὸς ὁ ἔξωθεν ἐρχόμενος διαβάτης εἶναι κυρίως αὐτὸς ὁ ἄθρωπος.

Ἐἰὼ τώρα παρῶσιάζεται ἄλλο δύσκολον ζήτημα, ἦτοι, διατί ὁ Θεὸς ἐξέβαλε τὴν ἄυλον, τὴν ἔσοχον αὐτὴν οὐσίαν, ἀπὸ τὸν ἄυλον καὶ μακάριον ἐκεῖνον Κόσμον, καὶ τὴν ἐνέπνευσε, τὴν ἔχωσεν εἰς τὸ μικρὸν, τὸ ὑλικὸν αὐτὸ σῶμα ὡς εἰς φυλακὴν;

Τοῦτο εἶναι ζήτημα πολὺ ὑψηλὸν, πολὺ σκοτεινὸν, καὶ ἀκατάληπτον εἰς ἡμᾶς· οὔτε δυνάμεθα νὰ τὸ λύσωμεν θετικῶς μόνον διὰ τῆς φιλοσοφίας, ἐκτὸς καταφεύγοντες καί εἰς τὸν συμπερασμὸν, καὶ εἰς τὰς γραφὰς, αἵτινες ἐπικυροῦν τὸν συμπερασμὸν μας. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ οὐσία αὐτῆ ἐπίτασε κατὰ τι εἰς τὴν θεότητα καὶ διὰ τοῦτο, ὡς ποιήνῃ, ἔθεσεν αὐτὴν ἐν τῷ ὑλικῷ σώματι, ὡς εἰς φυλακὴν, ὅπου νὰ διατρέξῃ ὀλιγοχρόνιον στάδιον ἐξασκοῦσα τὰς ὁποίας ἔχει ἐν ἐαυτῇ λογικὰς δυνάμεις ἐν ἀγαθῷ, ἵνα ἐξιλεώσῃ τὸν Θεὸν καὶ οὕτως ἐπανεῖλη· πάλιν εἰς τὴν Μακαριότητα εἰς τὴν προαιωνίαν θέσιν τῆς, ἀφοῦ πρῶτον κριθῇ διὰ τὰς ἐδῶ πράξεις τῆς, ἂν ἐγείναν ἀγαθαὶ συμφώνως μὲ τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὅποιον ἐστάλη εἰς αὐτὸν τὸν Κόσμον, τότε νὰ ἀναλάβῃ τὴν

εις τὸν ἄλλον μακαρίαν θέσιν της, εἰδεμὴ μέλλει νὰ παι-
 δευθῆ πάλιν ἀναλόγως τῶν κακιῶν της.

Αὕτη εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ λύσις τοῦ ζητήματος καὶ φι-
 λοσοφικῶς, καὶ κατὰ συμπερασμὸν καὶ οὕτω πως μόνον ἐ-
 ξηγεῖται τὸ διατὶ ἦλθεν αὐτὸς ὁ ἔξοχος διαβάτης εἰς τὸν
 ὑλικὸν αὐτὸν Κόσμον.

Ἐξ ὅλων ὅσα ἀνέφερα καὶ ἀπέδειξα, ἐπικυρῶται ἡ γνώ-
 μη τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἐξέφρασα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅπως ἐκ-
 πληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του, χρεωστεῖ νὰ τελειοποιῇ τὰς
 λογικὰς διανοητικὰς του δυνάμεις, ὅπως διὰ τούτων ἰκανώ-
 τερος γένηται εἰς τὸ πράττειν τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀπέχειν ἀπὸ τὴν
 κακίαν· ἐπειδὴ ἡ ἀμάθεια εἶναι ἡ ἐπικυνδυνωδεστέρα βιθμὴς
 εἰς τὴν ὁποίαν, ὁ εὐρισκόμενος, εὐκόλως καὶ ἀέκων πολλάκις
 παρεκτρέπεται, ἐλείποντος ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀνεπτυγμένου λογι-
 κοῦ τὸ ὅποιον ὡς Μέντορ νὰ χειραγωγῇ αὐτὸν ἐκ τῆς σκο-
 λῆς καὶ γλίσχρου, πρὸς τὴν εὐλείαν καὶ ἀγαθὴν ὁδόν.

Τὴν ὀρθότητα τῶν λόγων μου βεβαιεῖται τις, ὅταν παρα-
 τηρήσῃ ὅτι, αἱ βίαιαι παρεκτροπαί, τὰ μεγάλα λάθη, καὶ
 τὰ ἐγκλήματα, οἷον φόνος, κλοπὴ κτλ. πράττονται κυρίως
 ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς ἐσχάτης τάξεως τοῦ
 λαοῦ· ἀνθρώπους μὴ λαβόντας οὔτε ἀνατροφὴν ἀγαθὴν, οὔτε
 διανοητικὴν ἀνάπτυξιν· εἰς τοὺς τοιοῦτους, ἐπειδὴ δὲν εἶναι
 δυνατὸν ὅλοι οἱ ἄ.θ.ρωποι νὰ φιλοσοφήσωσιν, εἶναι ἀναγκαῖο-
 τάτη ἡ θρησκεία διὰ νὰ τοὺς χαληνῶν ἔννοῶ ὅμως θρησκείαν
 ἀληθῆ ἡθικῆς διδασκαλίας, ἀνευ φανατισμοῦ, προλήψεων
 καὶ δεισιδαιμονιῶν, διδασκομένην δὲ ἀπὸ ἱερεῖς φωτισμένους,
 καὶ ἐναρέτους. (περὶ τούτου ἄλλοτε)

Ἀλλὰ μήπως (θὰ φωνάξῃ τις) μήπως καὶ εἰς ἀνθρώπους ἀ-
 νωτέρας τάξεως ἀναπτύξαντας τὰς διανοητικὰς των δυνάμεις
 δὲν εἶδομεν καὶ δὲν βλέπομεν, συνεχῶς τοιοῦτους καὶ πολιτι-
 κούς καὶ ἐμπόρους, καὶ ἄλλων τάξεων ἀνθρώπους, καὶ ἱερεῖς
 μάλιστα νὰ πράξουν, καὶ νὰ πράττωσι κακουργήματα; καὶ δὲν
 εἶδομεν καὶ Πάπας καὶ ἐπισκόπους, καὶ ἱερεῖς τοῦ ὑψίστου, λα-
 βόντας βέβαια καὶ ἀνάπτυξιν καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἀναγνώσαν-
 τας, καὶ ὅμως βαδίσαντας τὴν ἀντίθετον πορείαν, πράξαντας
 τὰ μεγαλῆτερα κακουργήματα, βασανίσαντας, γυμνώσαντας

καύσαντας, μυριάδας καὶ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων εἰς τὰ δῦο
 ἡμισφαίρια; καὶ δὲν βλέπομεν ἱερὰ τάγματα συστημένα ὑπὸ
 τὸ ὄνομα τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀρετῆς, κατ' ἐπιφάνειαν, κυ-
 ρίως δὲ νὰ ἦναι δόλιοι, ραδιούργοι, ἀπαταιῶνες, δολοφόνοι,
 αὐτὴ ἡ ἀρνησις τῆς ἀληθείας! ἡ καταπάτησις παντὸς ἱεροῦ
 καὶ δικαίου;

Ἐχεις δίκαιον ἀναγνώστα, ἀλλὰ δὲν συνενοήθημεν ἐντε-
 λῶς· μὴ βιάζεσαι· θέλω λύσει τὴν ἀπορίαν σου ἀφοῦ με πα-
 ραχωρήσῃς, ἵνα εἶπω πρῶτον ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ σωματικοῦ
 ὀργανισμοῦ τοῦ ἀ.θρώπου, καὶ τῶν ἐξεων αὐτοῦ.

Εἶπον ἐξ ἀρχῆς ὅτι τὰ πέντε αἰσθητήρια τοῦ σώματος εἶ-
 ναι οἱ ἀγωγοὶ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐξωθεν ἐντυπώσεων,
 διὰ μέσου τῶν νευρικῶν ὀργάνων, εἰς τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία διὰ
 τῶν διανοητικῶν της δυνάμεων σχηματίζει τὰς ἰδέας, τὰς ὁ-
 ποίας, ἀμέσως, ἐφαρμόζει εἰς τὰ αἰσθητικὰ νευρικὰ ὄργανα
 τοῦ σώματος, ταῦτα δὲ βάζουν ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν διὰ τῶν
 αἰσθητηρίων τὰς διαταγὰς τῆς ψυχῆς.

Φερ' εἶπειν, με ὕβρισε τις· τὸ αἰσθητήριον ἡ ἀκοή, μεταφέ-
 ρει ἀμέσως αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν διὰ μέσου τῶν νευρικῶν
 ὀργάνων εἰς τὴν ψυχὴν· ἡ δὲ ψυχὴ σχηματίζει ἀμέσως τὴν
 ἰδέαν της ὅπως θέλη· ἦτοι, ἂν κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὅτι
 περισχύει, τὸ λογικὸν ἢ φρόνησις, μεταφέρει διαταγὴν διὰ
 τῶν νευρικῶν ὀργάνων εἰς τὰ αἰσθητήρια, ταύτην—συγχω-
 ρήσατέ τον, παραβλέφετέ τον ἢ συμβουλεύσατέ τον κτλ.

Ἄν ὅμως κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑπερισχύουσι αἱ ἄ-
 λογοὶ δυνάμεις, ἐξ ὧν ὁ θυμὸς, τὸ φιλέκδικον κτλ. τότε ἡ
 διαταγὴ διὰ μέσου πάλιν τῶν νευρικῶν ὀργάνων εἰς τὰ αἰ-
 σθητήρια δίδεται κακῆ—ἀνθυβρίσετέ τον ἢ φονεύσετέ τον κτλ.

Ἴδου τίνι τρόπῳ συναρμολογοῦνται καὶ σχηματίζονται
 αἱ μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος σχέσεις καὶ ἐνέργειαι.

Τούτου δοθέντος· ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὸ σῶμα, νευρικὰ αἰ-
 σθητικὰ ὄργανα μετὰ τὰ ὁποῖα, αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἔρ-
 χονται ἀμέσως εἰς συνάφειαν, καὶ ταῦτα μεταφέρουν τὰς δια-
 ταγὰς εἰς τὰ ἐξω αἰσθητήρια, διὰ μέσου τῶν ὀπίστων, αἱ δια-
 ταγαὶ ἐκτελοῦνται· ἔπεται ἄρα ὅτι τὰ αἰσθητικὰ νευρικὰ ὄρ-
 γανα, εἶναι οὐσιώδης, καὶ κύριος ἀγωγὸς τῶν σχέσεων
 μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος.

Τὰ αἰσθητικὰ ταῦτα ὄργανα, ὡς ἔργον τῆς φύσεως, ἀπλῶς θεωρούμενα, δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι, εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, τῆς αὐτῆς δυνάμεως, διότι τότε ἤθελεν ὑπάρχει γενικὴ ὁμοιότης, γενικὴ ἰσότης εἰς ὅλους, τὸ ὁποῖον δὲν ἐσυμβιβάζετο μὲ νὰ ἐπιλοιπα ἔργα τῆς φύσεως εἰς τὰ ὅποια ὑπάρχει ἄπειρος ποικιλία, ἀνισότης, καὶ ἀνομοιότης. Ἄρα ἡ φύσις ἣτις εἶναι δευτερεύουσα δύναμις ἤτοι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια τῆς θείας βουλῆς ἔπραξε καὶ εἰς τοῦτο τὸ αὐτὸ ὅπως εἰς τ' ἄλλα τῆς ἔργα ἐκατασκεύασε λοιπὸν, εἰς ἄλλους μὲν, τοιαῦτα δυνατὰ καὶ ἐντελῆ νευρικὰ αἰσθητικὰ ὄργανα, ὥστε ἐρχομένων τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, εἰς συνάφειαν μὲ αὐτὰ καὶ πρὶν ἀκόμη αὐταὶ διὰ τῆς μαθήσεως ἀναπτυχθοῦν, νὰ ἐπενεργοῦν εἰς αὐτὰ, κατὰ τινὰ τρόπον αὐτομάτως· διὰ τοῦτο εἶδομεν κάποτε ἀνθρώπους ἀμαθεῖς, νὰ γίνωνται ἐκ φύσεως ἀριστοὶ τεχνῖται, ἀρχιτέκτονες ὠρολογοποιοὶ, ναυπηγοὶ, μηχανικοὶ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν οἱ εὐεργετηθέντες ἐκ φύσεως, ἐκ τοιούτων δυνατῶν καὶ ἐντελῶν ὀργάνων, ὁπόταν ἀναπτύξουν, ἐνταυτῶ, τὰς διανοητικὰς δυνάμεις των, γίνονται μεγάλοι φιλόσοφοι, μεγάλοι πολιτικοὶ, μεγάλοι μαθηματικοὶ, μεγάλοι τεχνῖται κτλ. αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι εὐφυεῖς, οἱ μεγάλοι ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων εἶδομεν κατὰ διασφύρουσ καιροὺς ἀναφανέντας εἰς ὅλα τὰ ἔθνη· αὐτῆς τῆς εὐτυχίας δὲν ἠξιώθησαν ἀκόμη οἱ νεώτεροι Ἕλληνες νὰ ἀποκτήσωσι 2 ἢ 3 μεγάλους ἄνδρας πολιτικοὺς, διὰ τοῦτο μαραίνονται ἀκόμη εἰς τὴν στασιμότητα.

Μετὰ τὴν προνομιούχον αὐτὴν τάξιν ἔπονται διάφοροι ἄλλαι κατὰ βαθμούς.

Ἦτοι εἰς τινὰς ὑπάρχουν μετρίως ἰσχυρὰ καὶ ἐντελῆ ὄργανα καὶ ἐκ τούτων γίνονται μέτριοι πολιτικοὶ, μέτριοι καὶ ὠηγηταὶ τεχνῖται κτλ.

Ἄλλοι τρίτης τάξεως, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων, μετὰ κόπου πολλοῦ καὶ μετ' ἐπιμονῆς δύνανται νὰ τελειοποιηθῶσι πάντοτε ὁμῶς γίνονται κατώτεροι ἀπὸ τοὺς προηγουμένους.

Ἄλλοι τετάρτης τάξεως εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ὄργανα εἶναι ἀδύνατα, καὶ ἀτελῆ, ὥστε αἱ ἐπενέργειαι τῶν διανοητικῶν δυνάμεων γίνονται εἰς αὐτοὺς μετὰ μεγάλης δυσκολίας καὶ ἀτελῶς καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι δύσνοες, κοινῶς, χοντροκέφαλοι.

Ἄλλοι πέμπτης τάξεως εἶναι ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ αἰσθητικὰ ὄργανα εἶναι τόσον ἀδύνατα, τόσον ἀτελῆ, τόσον στρεβλῶς κατασκευασμένα ὥστε αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις ἐρχόμεναι εἰς συνάφειαν, ἀσυνάρτητον καὶ ἀνεπαίσθητον ἐνέργειαν ἐπιφέρουν· καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐλαφρόνοες, οἱ ἀκριτοὶ καὶ οἱ μωροὶ.

Ἄλλοι ἕκτης τάξεως, εἶναι ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους οὐδεμίαν ἐπενέργειαν γίνεται καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ βλάκες καὶ οἱ ἰδιόται· μεταξὺ ὅλων αὐτῶν τῶν τάξεων ὑπάρχουν καὶ διάφοροι ἰσχυροὶ ἢ κατώτεροι βαθμοί.

Τὴν ποικιλίαν ταύτην τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων δὲν ἠξεύρω ἀνπρέπει νὰ τὴν ἀποδόσωμεν ὅπως διόλου εἰς τὴν φύσιν ἐκτὸς ἀνυποθέσωμεν ὅτι ὁ θεὸς διέταξε τοιαύτην ἀνισότητα διὰ νὰ ὑπάρξῃ οὕτω ἡ κοινωνικότης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διότι ἂν ἦσαν ὅλοι ὅμοιοι δὲν ἠδύναντο νὰ συζήσουν ὡς μὴ ἔχοντες τὴν ἀνάγκην ὁ εἰς τοῦ ἄλλου.

Ἄλλὰ ἀντὶ τοῦ νὰ ἀποδόσωμεν τὴν ἔλλειψιν ὅπως διόλου εἰς τὴν φύσιν δὲν πρέπει τάχα νὰ συλλογισθῶμεν ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὰς παρεκτροπὰς του, καὶ τὴν κακὴν διαγωγὴν του, συνεισέφερεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν παραμόρφωσιν καὶ στρεβλωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ του;

Καὶ ὄντως ὁ ἄνθρωπος σχηματίσας τὰς πόλεις καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, ἤρχησε βαθμηδὸν νὰ παρεκτρέπεται ἀπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ λογικοῦ· ἀκολουθήσας τυφλῶς τὰ πάθη καὶ τὰς κλίσεις τῶν ἀλόγων δυνάμεων, ἐχάυνωσε καὶ διέφθειρε παντοιοτρόπως τὸ Σῶμα, ἔκαμε πολυειδεῖς εἰς αὐτὸ καταχρήσεις ἐν τρυφῇ καὶ διαφθορᾷ καὶ κακίᾳ ζήσας· ἐκ τοιούτου εἶδους ἀνθρώπων πολλάκις ἐγεννήθησαν τέχνα εἰς ἄκρον ἀδύνατα· ἢ ἀτελῆ· ἢ ὀρμητικὰ, καὶ ὀργίλα, καὶ διεστραμμένα· ἢ κωφὰ καὶ ἄλαλα ἢ ἠλίθια κτλ. καὶ διὰ νὰ μὴν ὑπάγω εἰς ἄπειρον, ἀρκεῖ νὰ κλείσω τὴν ἔκτασιν μὲ τὴν φιλοσοφίαν

κῆν ῥῆσιν «άνθρωπε ὁ πατήρ σου μεθύων σ' ἔσπειρεν;» τὰ τοιαῦτα τέκνα, ποίου εἶδους ἄλλα τέκνα ἐγέννησαν; ἄς τὸ κρυφὸν ὀκαλεῖς· τί μᾶς πταίει λοιπὸν ἡ φύσις ὅταν ἡμεῖς διάγωμεν παρὰ φύσιν;

Ἐξέλεσα, ἀναγνώστα, ἀρχαῖον τὰ περὶ τοῦ φυσικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῶν καταχρήσεων αὐτοῦ, ὅπως κατὰ μέγα μέρος χρησιμεύσῃ εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας σου, διὰτί ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν ἀνώτερας τάξεως ἄ.θ.ρωποι, ἔτι καὶ Πάπαι καὶ ἐπίσκοποι, καὶ ἱερεῖς, καὶ ἄλλοι εὐγενεῖς, κακοῦργοι.

Διὰ τὰ ἀπαντήσω δὲ ἀποτελεσματικώτερον εἰς ταῦτα βιάζομαι, ὡς πρὸς τὰ παρελθόντα, νὰ κάμω μικρὰν τινὰ παρέκβασιν καὶ λέγω· φαντάσου τὴν Εὐρώπην ὡς ἀνεκαθῆν κατοικουμένην ὑπὸ βαρβάρων καὶ ἀμαθῶν, ἐν ἀγρία ἰδολολατρεία διατελούντων· ὑπάρξαντος μὲν ποτὲ διὰ τινὰ καιρὸν πολιτισμοῦ καὶ φώτων εἰς τὸ κυριώτερον μέρος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, ἀποσθεσθέντων δὲ ἀκολούθως, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀπὸ ἄλλεπαλλήλους καὶ μεγάλας ἐπιδρομᾶς, διαφόρων ἄλλων ἀγρίων, καὶ βαρβάρων λαῶν, ἔτι ἀγριότερας εἰδολολατρίας, οἵτινες συγχωνευθέντες ἐπὶ τέλος μὲ τούτους ἐντοπίους διήρσαν τὴν γῆν εἰς τμήματα Κυριαρχικά, μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ διαιρέσαντες τὰς τάξεις τῶν κατοίκων εἰς προνομιοῦχους Κυρίου καὶ εἰς δούλους, οἰκαιοποιήθησαν τὰ τμήματα τῆς γῆς, μετὰ τῶν κατοίκων δούλων ἀγρωτῶν, νόμον θέσαντες τὴν ἀπόλυτον θῆλησιν καὶ ἐκτελεστὴν τὸ ξίφος.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσαχθεὶς ἐξ ἀρχῆς λαθραίως εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ διατελῶν, ἐντρομος, καὶ καταδιωκόμενος, μετὰ φόβου καὶ κινδύνων, κατὰ μικρὸν προοδεύων, ἐξηπλώθη εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐνῶ τὰ βόρεια εἰδολολάτρευον μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ ἔτι πλέον.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν συνόψει ἡ ἐκεῖ κατάστασις τῶν πραγμάτων κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως βελτιουμένη, διατηροῦσα ὅμως πάντοτε τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ χεῖριστον τὴν ψευδομάθειαν, καὶ σχολα-

στικότητα, καὶ κατὰ μέγα μέρος τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα τῶν προαβόντων χρόνων, καὶ ἔτι πλέον, διὰ τοῦ φανατισμοῦ, βαφῆν τινὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἀγρίας εἰδολολατρίας.

Κατὰ τοὺς πρώτους λοιπὸν αἰῶνας, ἐνόσω ὁ κληρὸς ἔζη με χριστιανικὴν ταπείνωσιν περιοριζόμενος εἰς τὴν ἀποστολὴν του, καὶ ὑπακούων εἰς τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, ὑπῆρξαν ἐκεῖ καὶ Πάπαι καὶ ἄλλοι κληρικοὶ ἐνάρετοι· μετὰ δὲ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀφοῦ ὁ κληρὸς ἐπήδησεν ἔξω ἀπὸ τὸν εὐαγγελικὸν του ὀρίζοντα καὶ πολιτικὸς Κυριάρχης ἐγένετο καὶ τοὺς Βασιλεῖς ὑπεσκέλισε· τότε δὴ τότε! τὰ πάντα βαθμηδὸν ἀνέτρεψε καὶ τὸ εὐαγγέλιον ἀνεποδογύρισε.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀκριβὴς εἰκὼν τῆς τότε Εὐρώπης· ἐρωτῶ λοιπὸν τί ἔπρεπε νὰ περιμένῃ τις ἀπὸ ἀνθρώπους ἀνευ λογικῆς ἀναπτύξεως καὶ ψευδομαθείας, διατηροῦσας ἀκόμη ἐν ταῖς βλάβαις τὴν καταγωγὴν των;

Αὐτοὶ εἶναι οἱ νομιζόμενοι τότε ἀνεπτυγμένοι, καὶ χριστιανοὶ κατ' ἐπιφάνειαν, οἵτινες ἐβασάισαν καὶ ἔκαυσαν μυριάδας καὶ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια ἐν ὀνόματι τοῦ εὐαγγελίου, μιμούμενοι τοὺς ἀγρίους προγόνους των οἵτινες ἐπρόσφερον συνεχῶς εἰς τὴν πυρὰν ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ἀνθρώπων ὡς ὀλοκαυτώματα πρὸς ἐξιλίωσιν εἰς τοὺς ἀγρίους Θεοὺς των.

Τὰ ἑλληνικὰ φῶτα τὰ ὅποια ἐπῆγαν καὶ ἐπεσκέφθησαν τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 10. αἰῶνα, δὲν ἐπροόδευσαν καὶ δὲν ἤρχησαν νὰ καρποφοροῦν παντοῦ εἰμὴ ἀπὸ τοῦ 13. καὶ καθέξης· τότε ἐξηκολούθησαν βαθμηδὸν ἀπανταχοῦ καὶ ἐκ τούτων φωτισθεῖσα ἔφλασεν αὕτη μέχρι σήμερον εἰς ὑψηλότετον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ φώτων περιέχουσα πανταχοῦ πλείστους ὄσους καὶ πολιτικοὺς καὶ κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἐνάρετους καὶ δικαίους.

Διὰτί δὲ καὶ σήμερον δὲν καίουν ἀνθρώπους καὶ δὲν κακοῦργοῦν; διότι ἐξευγενίσθησαν· ἀνεπτύξαν τὰς λογικὰς καὶ διανοητικὰς δυνάμεις των, ἐφωτίσθησαν. Τίς γνωρίζων τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν, βλέπων τὴν σημερινὴν Εὐρώπην νὰ μὴ θαυμάσῃ τὴν ἀπειρον μεταβολὴν τῆς; ὡς νὰ μὴ ὑπῆρ-

ξε ποτέ εκείνη ἡ ἀπαισιωτάτη βαρβαρότης· ὑπάρχουν ἐν μέρει ἀκόμη τινὰ κακῶς ἔχοντα ἐν Εὐρώπῃ τὰ ὁποῖα δὲν θέλουν ἀργήσει νὰ ἐξαλειφθῶν ἀφοῦ καταρρέουσιν καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἀπολυτισμοῦ τοῦ κλήρου ὡς καὶ τὰ τῶν ἀπολύτων μοναρχιῶν.

Δὲν ἀναφέρω περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν διότι ἐδῶ ὑπῆρχον φῶτα καὶ διὰ τοῦτο ἂν ἐσυνέβησαν κακουργήματα ὑπῆρξαν σπάνια καὶ ἀτομικὰ καὶ ὄχι ποτὲ τοιαῦτα μεγάλα καὶ τερατώδη ὡς ἐκεῖνα τῆς Δύσεως.

Τὰ αὐτὰ λεκτέον καὶ περὶ λαϊκῶν, ἤτοι Πολιτικῶν καὶ ἐμπόρων, καὶ ἄλλων τῆς ἀνωτέρας τάξεως ἀνθρώπων ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων· ὅτι δὲν ἀρκεῖ ὁ βαθμὸς καὶ ἡ φαινομένη διανοητικὴ τῶν ἀνάπτυξις διὰ νὰ ἀπορῆ τις ὅταν βλέπη τινὰς ἐξ αὐτῶν νὰ πράττουσι κακίας· διότι εἶναι πολλὰ τὰ αἷτια τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τοιοῦτους χαρακτήρας. * Ἡ εἶναι κακοῦ καὶ διεστραμμένου φυσικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν ἀνεπίδεκτοι ἠθικῆς ἀναπτύξεως « φύσιν πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ βράδιον »· ἡ ἐγεννήθησαν ἀπὸ γονεῖς φαυλοβίους καὶ ἔλαβον τὰς κακὰς ἐξείς των· ἡ ἀπὸ γονεῖς ἀμαθεῖς καὶ φιλαργύρους οἵτινες ἠμέλησαν νὰ τοὺς δώσουν παιδιόθεν αὐστηρὰν ἠθικὴν ἀνατροφὴν· ἡ διεφθάρησαν παιδιόθεν ἀπὸ κακὰς συναναστροφάς· ἡ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἀγύρτας καὶ διεφθαρμένους διδασκάλους (α)· ἡ στερημένοι πατρικῆς κηδεμονίας ἐμβῆκαν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἐσπούδασαν ἐπιπολαίως ὅσα μόνον ἀρκοῦσαν διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὸ πνεῦμα των καὶ μὲ τοῦτο νὰ γείνουν δεινότεροι εἰς τὸ βλέπειν τὸν πλησίον· καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Διάφορα εἶναι τὰ αἷτια τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τοὺς διαφοροὺς χαρακτήρας καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν ἐκ τῶν ἀνθρώ-

(α) Μεγάλως σφάλλουν οἱ γονεῖς οἵτινες στέλλουν τὰ τέκνα των εἰς σχολεῖα πονηροῦ τάγματος ὅπου ποτίζονται παιδιόθεν ὅλα τὰ ἀντίθετα τῆς ἠθικῆς ὅλα τὰ φαρμακερὰ νύματα ἔπειτα ὅσον περισσότερο σπουδάζουσιν γράμματα τόσο δεινότεροι ἀλητήριοι γίνονται ὡς οἱ διδασκῆλοι των.

πων τοὺς μὲν ἀγαθοὺς· τοὺς δὲ ἐπιρρέπεις εἰς ἐλαττώματα καὶ κακίας.

Δι' ὅλους τοὺς ἀνωτέρω λόγους βλέπεις, ἀναγνῶστα, ὅτι ἐντελεῖ τελεοποιήσιν τῶν λογικῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ἐννοῶ, τὴν λογικὴν ἀνάπτυξιν, διότι ἡ λογικὴ ἀνάπτυξις περιλαμβάνει, ἐν ἐαυτῇ, τὴν φρόνησιν, καὶ τὴν κυριωτέραν ἰδιότητα τοῦ λογικοῦ, τὴν ἠθικὴν αἴσθησιν, τῆς ὁποίας ἐνέργειαι εἶναι ἡ συνείδησις καὶ ἡ ἀγαθοεργία.

Ἡ λογικὴ ἠθικοποίησις εἶναι ἡ βᾶσις τῆς εὐδαιμονίας παντὸς ἀνθρώπου· τὴν ὁποίαν κατὰ δυστυχίαν κατὰ πολὺ μέρος ὑστερεῖται πρὸς τὸ παρὸν τὸ ἔθνος μας, καὶ εἶναι ἡ ὑπερτέρα εὐχὴ τὴν ὁποίαν χρεωστοῦμεν νὰ κάμωμεν καὶ νὰ συνεργήσωμεν ὅσον δυνάμεθα διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ.

Λέγω δὲ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ θέματός μου ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀνευ λογικῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ κυριευόμενος ἀπὸ τὴν φαντασίαν καὶ ἀκρισίαν περιστρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς περίξ αὐτοῦ τί λέγει; « τὰ πάντα εἶναι ἔργα τῆς φύσεως καὶ ἐξ αὐτῆς τὰ πάντα αὐτομάτως ἐγένοντο ».

Ἄν ἐρωτήσῃ ὅμως τὸ λογικὸν τί τοῦ λέγει; « ἡ φύσις δὲν εἶναι μηχανὴ ἧτις ἐδυνήθη νὰ κατασκευάσῃ ἐξ ἑαυτῆς, ἀνευ τῆς συνεργείας ἀνωτέρας δυνάμεως, ὅλον αὐτὸν τὸν φυσικὸν κόσμον· τοὺς ἀπειροεῖδεις σχηματισμοὺς, καὶ τὰς πολυτρόπους κινήσεις τῶν κτισμάτων τοῦ σύμπαντος, τὴν ἀπειρίαν ζῶων, φυτῶν, ὀρυκτῶν, ἕκαστον τούτων τοῦ ἄλλου διαφέρον, μὲ διαφορετικὴν ποιότητα, ἰδιότητα, τελειότητα καὶ καλλιτεχνίαν καθ' ἃ ὁ νοῦς ἐξίσταται !

Ἄρα ἡ λεγομένη φύσις δὲν εἶναι ἄλλο εἶμῃ, δύναμις δευτερεύουσα· εἶναι ἡ ἐνέργεια ἄλλης αἰτίας ἀπειροδύναμου· σὲ λέγει λοιπὸν τὸ λογικὸν γίνωσκε ὅτι ὑπάρχει μία ἀρχικὴ ἀπειροδύναμος οὐσία ἧτις διατάττει τὴν φύσιν νὰ ἐνεργῇ, αὐτὴ δὲ ἡ οὐσία λέγεται Θεός ἄρα σέβου τὸν Θεόν.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπακούων εἰς τὴν ἄλογον θέλησιν καὶ ἐπιθυμίαν του διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὰ πάθη του τείνει εἰς τὸ νὰ βλάβῃ πολυτρόπως τὸν πλησίον του· τὸ δὲ λογικὸν τί τοῦ λέγει; ἠθελῆς σὺ νὰ σὲ βλάβῃ τοιουτοτρόπως ὁ πλη-

σίον σου; "Οχι! άρα και σύ μή τὸ κάμης· « Ὁ σὺ μισήσης ἑτέρῳ μὴ ποιήσης ».

Ὁ ἄθρωπος βλέπει τὸν πλησίον του δυστυχοῦντα καὶ ἀναισθητεῖ, καὶ ἀδιαφορεῖ· τὸ δὲ λογικὸν τί τοῦ λέγει; ἀν ἐδυστυχοῦσες Σὺ, ἤλεες νὰ σὲ ἀφήσῃ ὁ πλησίον σου νὰ χαθῆς; "Οχι! άρα βοήθησον αὐτόν. « Ὅ,τι ἀν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄθρωποι καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως ».

Ἐξ ὄλων τούτων τῶν ἀναντιρρήτων λόγων ἀποδεικνύεται ἐναργῶς ὅτι ἡ ἀγαθότης, ἡ ἀρετὴ, εἶναι ἐν τῇ φύσει τοῦ λογικοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ προέρχεται.

Ἡ συγκεφαλαίωσις λοιπὸν τῶν ὄσων εἶπον ἀνωτέρῳ ἀνωτέρῳ καταλήγει εἰς τὸ ἐξῆς συμπέρασμα.

Ὅ,τι, αἱ λογικαὶ δυνάμεις τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς εἶναι πηγὴ ἀγαθότητος καὶ ἐπειδὴ ὁ ἀνθρώπος εἶναι φύσει λογικὸς, άρα εἶναι φύσει ἀγαθός· ἀπαιτεῖται δὲ ἡ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τῶν λογικῶν ἡλικῶν του δυνάμεων ὅπως διὰ τούτου τοῦ μέσου χαληνῶν τὰς ἀλόγους δυνάμεις αἱ ὅπαιαι ἀφινόμεναι ἀνευ χαλη οὐ τὸν παρεκτρέπουν εἰς τὴν κακίαν.

ΘΛΙΓΑΙ ΠΙΝΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΜΟΥ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ

ΥΠΟ ΛΟΓΙΚΗΝ ΕΠΟΨΙΝ.

ΑΡΕΤΗ. Λέξις ἐτυμολογικῶς σημαίνουσα δύναμιν, ιδιότητα, καὶ ἐνέργειαν ἀρίστην· φυσικὴν δὲ καὶ ἠθικὴν.

Ἡ μὲν φυσικὴ συνίσταται εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς φύσεως ἐπὶ τῶν ὄντων γενικῶς.

Ἡ δὲ ἠθικὴ· εἰς τὴν προαιρετικὴν τελειότητα τῆς λογικότητος τοῦ ἀνθρώπου εἰδικῶς.

"Αρα ὁ μὲν ἄθρωπος, ὡς ζῶον λογικόν, ἔχει καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ τελειοποιεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖ, ἐξ οικείας προαρέτους τὴν ἀρετὴν. Τὰ δὲ ἄλλα ὄντα περιωρισμένα ὄλως εἰς τὰ ὅρια τῆς τελειότητος τῆς φύσεως καὶ στερούμενα τῶν προσόντων τοῦ ἀνθρώπου, μένουσιν πάντοτε εἰς τὸ σημεῖον τοῦ μὴ περαιτέρω.

Ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἀνω ῥηθέντων ὀρισμῶν κρίνω ὅτι, λέγοντες ἀπλῶς ἀρετὴν πρέπει νὰ ἐννοῶμεν τὴν πλήρη σημασίαν τῆς λέξεως, ἡτοι, τὴν φυσικὴν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἠθικὴν· καὶ ἐπειδὴ ἡ μίκτη αὕτη ιδιότης ἀνήκει εἰς μόνον τὸν ἀνθρώπον, άρα λέγοντες ἀπλῶς ἀρετὴν, πρέπει νὰ ἐννοῶμεν ἀποκλειστικῶς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Δυνάμεθα, κατὰ συνήθειαν, νὰ εἴπωμεν ἀρετὴν τοῦ ἵππου, τοῦ κυνός, τοῦ ὄνου κτλ. μετὴν διαφορὰν ὅτι, λέγοντες ἀρετὴν τῶν ἀλόγων ζώων, πρέπει νὰ προσθέτωμεν καὶ τὴν λέξιν «φυσικὴν» ἵνα μὴ συγχέηται τόσον ἐλαφρῶς ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου μετὴν τῶν ἀλόγων ζώων.

Εἶναι παράλογο, προκειμένου λόγον περὶ ἀρετῆς· τὸ νὰ προβῇ τις λέγων· ὅτι καὶ ὁ ὄνος ἔχει ἀρετὴν, χωρὶς νὰ σαφηνίσῃ ἀμέσως ὁποῖαν ἀρετὴν ἐννοεῖ ὑπάρχουσιν εἰς τὸν ὄνον· διότι ἄλλως ἀφ' εἰ νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἀνθρώπος καὶ ὄνος ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀξίαν.

Ὁ ἵππος ἔχει φυσικὴν ἀρετὴν τὸ νὰ ἦναι θυμοειδής, ταχύπους κτλ.— ὁ κύων τὸ νὰ ἦναι πιστὸς φίλος καὶ φύλαξ τοῦ Κυρίου του.— ὁ ὄνος, ὁ Βούς, τὸ νὰ ὑπομένουν καὶ νὰ ἐκτελοῦν μηχανικῶς τὰς ἐργασίας εἰς τὰς ὁποίας τοὺς μετα-

χειρίζεται πρὸς ὄφελός του ὁ Κύριός των, — ἡ ἀγρῶν, τὸ νὰ κελαδῆ θελκτικῶς, κτλ — ὅσα δὲ λέγω περὶ τῆς φυσικῆς ἀρετῆς τῶν ἀλόγων ζώων, ἀναφέρονται καὶ ἐπὶ τῶν φυτῶν, τῶν ὄρυκτῶν, καὶ τῆς γῆς αὐτῆς, κτλ. ἦτοι, ταῦτα τὰ δέντρα ἔχουσι τὴν φυσικὴν ἀρετὴν νὰ δίδουν καρποὺς ἀρίστους εἰς τὴν γεῦσιν· ἐκεῖνα νὰ δίδουν καρποὺς χρησίμους εἰς ἄλλας διαφόρους χρήσεις — διάφορα χόρτα ἔχουσι τὴν φυσικὴν ἀρετὴν νὰ χρησιμεύωσιν ὡς ἱαματικά μέσα κατὰ τῶν ἀσθενειῶν, — ὁ ἀδάμας, τὸ νὰ λάμπη καὶ ἡδύνη ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ὄρυκτὸν τὴν ὄρασιν — ὁ χρυσός, ὁ σίδηρος, ὁ μόλυβδος, κτλ. ἕκαστον τούτων ἔχει ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν φυσικὴν ἀρετὴν, ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν του· τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς γῆς ἔχει τὴν φυσικὴν ἀρετὴν νὰ παράγῃ περισσότερα, ἢ καλῆτερα προϊόντα κτλ.

Δύναμαι νὰ προχωρήσω καὶ εἰς ἄλλην σημασίαν τῆς λέξεως « Ἀρετῆς » ἐφαρμοσθεῖσαν, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ ἐπὶ παντός ἐντελοῦς ἔργου τῆς τέχνης (τὴν ὁποίαν ἐφαρμογὴν θεωρῶ μεταφορικῆν) ἀλλὰ καὶ εἰς τοιαύτην περιστασιν, βιαζόμενοι ν' ἀκολουθῶμεν τὴν ἐθνικὴν ῥοπὴν, οὐχ ἦτον χρεωστοῦμεν νὰ ὑποδεικνύωμεν καὶ τρόπον ἐπιδιορθώσεως· ἦτοι, προσθέτοντες παρ' αὐτῆ καὶ τὴν λέξιν « Τεχνικήν » οὕτω φέρ' εἰπεῖν — τοῦτο τὸ ὄργανον ἔχει τὴν τεχνικὴν ἀρετὴν, ἅπαξ πιεζόμενον νὰ ἤχη κατὰ πολλὴν ὥραν, διαφόρους ἐναρμονίους ἤχους κτλ. Ἀφοῦ ἐν τῇ σειρά τῶν αἰώνων, διάφοροι ἐσωτερικαὶ καὶ ἐξωτερικαὶ περιπέτεια ἐν Ἑλλάδι διέφθειραν τὰ ἦθη, ἢ δὲ διαφθορὰ τῶν ἠθῶν κορυφωθείσα ἐπέφερον ἄλλας ἀλλεπαλλήλους καὶ ὀλεθρίας συμφοράς, ἦτον ἐπόμενον νὰ ἐπηρεασθῆ καὶ ἡ γλῶσσα· καὶ ὅπως τὰ ἦθη, οὕτω καὶ ἡ σημασία τῶν ἠθικῶν λέξεων νὰ πάθῃ χαλάρωσιν· τοῦτο ἐπαίε καὶ ἡ πολύτιμος λέξις « Ἀρετῆ ».

Εἶθε τὰ φῶτα μετὰ τῆς ἠθικῆς παιδείας νὰ χειραγωγήσουν τὸ ἔθνος εἰς τὸν ἀληθῆ καὶ καλῶς ἐννοούμενον πολιτισμὸν, τοῦ ὁποίου θεμέλιος λίθος εἶναι ἡ ἀρετὴ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξήρηται ἡ εὐδαιμονία ἐκάστου ἀτόμου καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου.

Συνεπῶς εἰς τὴν λύσιν τοῦ περὶ πνεύματος καὶ ὕλης θέματος ἡτις καταλήγει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τῶν λογικῶν διανοητικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχομαι νὰ ἀποπερατώσω τὴν πρόθεσίν μου ἦτοι τὸ νὰ ὑποδείξω εἰς τοὺς γονεῖς ποῖος ὁ ἀρμόδιος καὶ ποῖος ὁ ἀναρμόδιος τρόπος τοῦ συνεργεῖν εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτειν τῶν παιδῶν, ἀρχόμενος ὁμῶς ἀπὸ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως ἐπειδὴ αὕτη στενῶς συνδέεται μετὰ τῆς διανοητικῆς.

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ.

Ἀρμόδιος τρόπος.

Λούειν τὸ παιδίον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του καὶ περαιτέρω, ἀντὶ θερμοῦ μὲ μετρίως ψυχρὸν ὕδωρ, συνειθίζειν αὐτὸ μὲ λεπτὰ ἐλαφρὰ ἐνδύματα· μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισιν τρέφειν αὐτὸ μὲ τάξιν κατὰ μετρίας ἐκ διαλειμάτων δόσεις καὶ τόσον ὅσον εἶναι φανερὸν ὅτι τοῦ ἀναγκασεῖ νὰ χορτάσῃ· οὐδὲν ἔλαττον, οὐδὲν πλεόν· ἀποχὴ ἀπὸ ὑπερμέτρους δόσεις τροφῆς καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ συνειθίζειν αὐτὸ νὰ τρώγῃ χωρὶς νὰ πεινᾷ· διότι ἐκ τούτου γεννᾶται ἡ ἔξις τῆς πολυφαγίας τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ἐκθέτω κατωτέρω· τὸ δὲ ἐσπέρας τροφὴν ἐλαφροτέραν· τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος προοδεύει ἐν ὑγείᾳ ἐξ ἧς ἐπιβρέαζονται καὶ ἡ διανοητικὴ.

Ἀναρμόδιος τρόπος.

Τὸ συνειθίζειν τὸ παιδίον εἰς τὴν ὑπερβολικὴν θερμότητα· ἐνδύειν μὲ πολλὰ καὶ βαρῆα φορέματα· μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισιν τρέφειν αὐτὸ ἀπεριορίστως καὶ ἀδιακόπως ὄχι μόνον ὅταν πεινᾷ καὶ ζητεῖ, ἀλλὰ χωρὶς καὶ νὰ πεινᾷ καὶ κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ στιγμὴν καὶ εἰς ποσὰ ὑπέρμετρα.

Τοιοῦτοτρόπως γεννᾶται ἡ ἔξις τῆς πολυφαγίας καὶ τότε τὸ παιδίον ἀδιακόπως τρώγον, ἀδιακόπως ζητεῖ διότι οὐ-

τως εἰσυνείθισε· ἀλλὰ τότε τρέφεται χοῖρος οὐχὶ ἄνθρωπος τὰ δὲ ἀποτελέσματα εἰσὶ τὰ ἐπόμενα.

Ἡ ὑπέρμετρος τροφή ἐπιφέρει τὴν πρόωρον καὶ ὑπέρμετρον ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος· αἱ σάρκες καὶ τὸ λίπος κατὰ στιβάδας πανταχοῦ τοῦ σώματος ἐπισωρεύονται καὶ τότε ὄχι μόνον ὑπόκειται εἰς τοὺς κινδύνους τῆς γαστρικῆς καὶ ἄλλων νόσων ἀλλὰ καὶ τὰ νεῦρά του βαρυνόμενα ἀπὸ τὴν ὑπέρμετρον ὕλην χαυνώνονται· τὰ διανοητικὰ ὄργανα ἀμβλύνονται καὶ τότε ἐφ' ἑαυτῶν ἐξαρμόζεται ἡ εὐφυῆς ῥῆσις τοῦ λαοῦ τὴν ὁποίαν ἔχει βέβαια κατὰ παράδοσιν· « μὴ δίδετε τοῦ παιδιοῦ πολλά νὰ τρώγῃ διότι χοντρένει ὁ Νόος του. »

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Ἀρμόδιος τρόπος.

Ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις σπουδαιότερα οὖσα, ἔτι μάλλον δὲν ἐπιδέχεται βιαίαν ὠλήσιν· διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ μὲν Σῶμα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του μέχρι τῆς ἡλικίας ἑπτὰ ἐτῶν ὅτε λήγει ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἀναπτύξεώς του ἔχει τὰ νεῦρα, τὰ αἰσθητήριά του, τὰ αἰσθητικὰ ὄργανα, τὰ πάντα ἀκόμη πολὺ ἀδύνατα καὶ ἀστερέωτα· ὥστε δὲν δύνανται ν' ἀνθέξουν εἰς τὴν πρόωρον συνάφειαν μετὰ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων οὐσῶν ἐν ἐαυτῶν ἐν πλήρει ἰσχύει καὶ δεομένων μόνων ἀναπτύξεως· μὴ λοιπὸν ἀρχίσωμεν προώρως τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν διότι αἱ προσβολαὶ τῶν εἶναι πολὺ δυνατώτεροι παρὰ τὴν νηπιώδη κατάστασιν τῶν νευρικῶν ὀργάνων τὰ ὁποῖα θέλουν προσβάλλει, ἕως οὗ φθάσουν αὐτὰ εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἀναπτύξεως καὶ λάβουν στερεώτητα τινα, καὶ τότε ἐρχομένων μετ' αὐτῶν εἰς συνάφειαν τὰ εὐρίσκουν στερεώτερα καὶ καρποφοροῦν ἀποτελεσματικῶς.

Λέγω λοιπὸν ὅτι τὸ παιδίον ἀφοῦ ἀρχίσει νὰ ὁμιλῇ, μέχρις ἡλικίας ἑπτὰ ἐτῶν, νὰ μὴ τοῦ δίδεται οὐδεμίαν διανοητικὴν ἐργασίαν· οὔτε νὰ ἀναγινώσκη οὔτε νὰ γράφῃ· ἀλλὰ μόνον προφορικὰ ἠθικὰ συμβουλαὶ καὶ διηγήματα παιδικὰ, ὅσα τείνουν πρὸς τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν διάχυσιν αὐτοῦ· τὸ δὲ

μεταξὺ διάστημα νὰ παίξῃ μὴ νομίση δέ τις ὅτι τὸ παιδίον οὕτω πως χάνει καιρὸν· ἐξ ἐναντίας κερδίζει καὶ φέρω παράδειγμα τὸν ἀγρόν, ὅστις ἀδιακόπως καὶ μὲ βίαν καλλιεργούμενος, χάνει ἐπὶ τέλους τὴν παραγωγικὴν του δυνάμιν ἐνῶ ἀφειθείς 2 ἢ 3 χρόνους ἀκαλλιεργήτος, καὶ ἔπειτα καλλιεργούμενος, παράγει τριπλασίαν ποσότητα ἀρίστων καρπῶν.

Ὁ παῖς ἀπὸ 7. ἐτῶν ἡλικίας ἀρχίζων τὰς σπουδὰς του, ὑπὸ ἐπιτηδεύουσιν διδασκάλους, τότε ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ ὁποσοῦν ὅσα ἀναγινώσκει, καὶ οὕτω προοδεύων μέχρι τῶν δώδεκα ἐτῶν, κάμνει μεγάλας προόδους καὶ μέχρι τῶν 17 ἢ 18 γίνεται τελειοδίδακτος· τότε λέγω ὅτι ἀνέπτυξε καλῶς τὰς διανοητικὰς του δυνάμεις μέχρι τοῦ σημείου βεβαίως εἰς τὸ ὅποιον φθάνουσα σταματᾷ ἡ διανοητικὴ ἱκανότης του· διότι ἡ φύσις ὡς εἶδαμεν εἰς τὰ προηγούμενα ἀρέσκειται εἰς τὴν ποικιλίαν, δὲν δίδει εἰς ὅλους τὴν αὐτὴν δυνάμιν καὶ τελειότητα τῶν νευρικῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων, καθὼς οὔτε εἰς ὅλους ἴσην μερίδα βώμης, κάλλους καὶ ἄλλων φυσικῶν προσόντων.

Ἀναρμόδιος τρόπος.

Ἐπιθετόν ὅτι ἐξ ἀπειρίας οἱ γονεῖς ἐμπιστεύονται μεγάλῃς εὐφυΐας παιδίον εἰς τὴν διεύθυνσιν ψευδομαθῶν καὶ ἀγυρῶν διδασκάλων οἵτινες μὴ ἐννοοῦντες καὶ μὴ προνοοῦντες εἰμὴ τὸ προσωπικόν των συμφέρον καθυποβάλλουν αὐτὸ ἀπὸ τεσσάρων ἐτῶν ἡλικίας εἰς τὰ μαθήματα, παραβιάζουν ἐπομένως καὶ προώρως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων καὶ μέχρι τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του τὸ φορτῶνουν μὲ τόσα μαθήματα, τοῦ κινοῦν τόσην διανοητικὴν ἀνάπτυξιν ὥστε θεωροῦντες αὐτὸ ὡς μέγα κατόρθωμα κωμπαζοῦν οἱ ψευδομαθηταὶ ὅτι τὸ ἔφερον εἰς τρόπον νὰ γνωρίζῃ γραμματικὴν, ἱστορίαν, γεωγραφίαν, συγγραφεῖς ποιητὰς μαθηματικὰ καὶ, καὶ, καὶ, !!! τὸ τυλαίπυρον παιδίον τὰ ἐδολοφόνησαν οἱ ἀθεόφοβοι· τὸ ἔμαθον περισσότερα παρ' ὅσα αὐτοὶ ἤξευρον ὡς ψιττακοὶ καὶ μηχανικῶς πως τοῦ τὰ ἐσπρωξάν εἰς τὸν ἐγκέφαλον· τὸ δυστυχὲς παιδίον

κατὰ τὴν φυσικὴν εὐφύιαν τοῦ ἄν ἔμενε μέ ὑπομονὴν καὶ τακτικῶς νὰ σπουδᾶσθ θὰ ἐγίνετο ἴσως μέγας φιλόσοφος· τῶρα δὲ ἡ βία καὶ πρόωρος διανοητικὴ τοῦ ἀνάπτυξις ὑπερβαίνουσα κατὰ πολὺ τὴν σωματικὴν, τοῦ ἐχάλασε τὴν ἰσορροπίαν, τὸ σῶμα μαραίνεται, αἱ ἴνες τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὰ νευρικὰ αἰσθητικὰ ὄργανα παραβιασθέντα παθαίνουν ἀλλοίωσιν.

Πολλὰ γνωρίζει ἤδη ὁ φιλόσοφος αὐτὸς παῖς· ἀλλ' αἱ ἰδέαι τοῦ εἶναι ἀτελεῖς συγκεχυμέναι μῆγμα παιδικοῦ καὶ ὠρίμου Νοῦς διανοημάτων· εἶναι ἀληθῆς μικρομέγας· ἀλλ' ὁ μικρομέγας αὐτὸς πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ, εἶναι γέρων, καὶ ἂν ζήσῃ περισσότερον ἀποκαθίσταται βλάξ ἢ ἰδιότης· τὸ δὲ βεβαιώτερον ἀπέρχεται συντόμως εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ὅπου θὰ περιμείνη πρὸς σοφοδιδασκάλους τοῦ νὰ τοὺς ζητήσῃ λόγον.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. δ'.	σειρὰ	20	γνωρίζων=ἀνάγνωθι	γνωρίζω'
5		41	τῆ	τὴν
		14	συνένωνον	συνένωσιν
		20	ὡς	» ὥστε
			» τε εἰσποιημένην	» τελειοποιημένην
		21	ὁ ἄ θρωπος	» ὁ ἄνθρωπος
		30	Θεία	» Θείας
6		32	χρησιμεύσει	» χρησιμεύει
7		4	τυχλαί	» τυφλαί
8		21	ταύτων	» τούτων
		35	καὶ κα ονας	» καὶ κανόνας
9		7	ἄ θρωπον	» ἄνθρωπον
10		17	α ἤκουσα	» ἀνήκουσα
		32	ἀναφέροντα	» ἀναφέρονται
12		12	τὰ ἔργα τῆς	» τὰ ἐπ'αὐτοῦ τοῦ πλανήτου ἔργα τῆς.
		19	κατὰ πάν α	» κατὰ πάντα
14		15	Μέντορ	» Μέντωρ

SISMANOGLIO
MEGARO